

Diertens en Broks

De bewering van Smuts, dat het geheel meer is dan de som der delen, geldt in ieder geval niet voor het leger. Daar is het hoogstens gelijk en meestal minder. Er is wel een commando: -uit de pas...mars!- voor het betreden van wrakke bruggen, maar daarvan heb ik die tweeëntwintig maanden nooit gebruik horen maken.

1

Diertens had doorgeleerd, vloekte nooit, gebruikte geen schunnige taal, sprak met een beschaafde tongval en zei te tennissen. Toch viel me na een tijdje op dat hij -hun- zei waar het -zij- moest zijn, mede omdat ik vaak -zij- zeg in plaats van -hun-. Want je blijft uiterst vriendelijk voor elkaar, in afwachting van het eerste barstje. Diertens vervulde gewoon zijn dienstplicht. Hij reed een kolonel rond in een jeep. En toch ontbrak er daarin iets, al kon ik niet zeggen wat. Tot, bij een algemene avondoefening, de luitenant Fluit zei: 'Zeg Diertens, ga jij eens even naar dat peloton en marcheer ze af'. 'Nee, luitenant, ik marcheer hun niet af, zoals u kunt weten'. Dat was het. Hij wilde wel bevelen opvolgen maar ze niet geven. Een unieke snit van passivisme. Moeilijk vol te houden, leek me. Maar ik kon dat toen niet nagaan. Korte tijd later werd ik overgeplaatst.

2

Broks had het vermogen geheel op te gaan in de omgeving. Na de reveille sliep hij vaak een halfuurtje uit. Dat viel niet op. Tussen de slordige dekens was hij gelijk aan een onopgemaakt bed. Al stond je er een meter vandaan, dan nog zag je hem niet. Op appels verscheen hij zelden. 'Broks!' werd er vaak geroepen. Want zijn naam lag prima in de bekken van het kader, 'Broks?'. Stilte. Hij was er niet of toch wel maar zei niks. -Een bekwaam geschutshersteller-, wist men. Waar ze dat vandaan hadden is me nooit duidelijk geworden. Slechts af en toe zag je hem als een rat langs de stukken glippen. Op de schietbaan bij Grote Keten hadden we een keer een vastgelopen sluitstuk. Want de 2-tl hispano suissa was wel een wonder van techniek en schoot met haar lange, slanke loop uitzonderlijk zuiver, maar er hoefde geen zandkorrel, geen kuthaar tussen te komen, of je had een weigering. 'Haal Broks', beval ik. Hetgeen overbodig was want hij stond al schuin achter me. 'Sja, da ken hie nie gemaak worde, das vo de werplaa', riep hij behendig tussen de salvo's door. En weg was-ie, opgelost in de kruiddamp.

Alle zaterdagen marcheerde Broks mee naar het station. Dienst of geen dienst. Eenmaal op het perron hielden Postma en ik hem nauwlettend in het oog. Naderde de militaire trein, dan nam hij de weekendtas hoog onder de oksel en zette op het juiste moment een sprint in. Hij had altijd een zitplaats en wij dus ook. De treinreis vulde hij met marsrepen en zware sjekken.

3

Toen ze te Amersfoort na ongeveer een jaar merkten dat ik was toegevoegd maar niemand wist waaraan, werd ik het zelfde etmaal overgeplaatst. Terug naar Ossendrecht. Het weekeinde daarop moest ik in ene door op wacht. En op wacht is er altijd wel iets. Dat komt doordat de wacht, in haar bevoegdheden, boven de hoogste rang uitgaat. Formeel dan. De eerste keer dat ik als rekrut planton stond, verzocht ik een passerende majoor zich te legitimeren, onkundig als ik was van de ingewikkelde samenhang tussen rang, aanspraak en anominaat. De majoor plaatste zijn hoofd op tien centimeter van het mijne, zodat ik zijn tussen-de-middag-neut goed kon ruiken en vroeg: -Ben je helemaal van god-verdomd?- In de verte kwam de wachtcommandant al aanhollen, verontschuldigen roepend. Toen de majoor weg was, zei hij: -dat halen we dus niet nog eens in ons bolle hoofd-, waarbij hij een pats op mijn binnenhelm gaf.

Ook gingen er regelmatig schoten af. Niet gericht op indringers of uitbrekers, maar spontaan. Door een mengeling van onkunde en de lust van het gewapend zijn. En dan waren er de gestraften. We hadden een paar half-zwaren en eentje met veertien dagen streng, om de dag op water en brood. Dat bestond toen nog, al had ik het nooit toegepast gezien. Meestal werd het dan auditeur-militair. -Welke cel?-, vroeg ik aan de corporaal-van-aflossing, die geen corporaal was maar een soldaat eerste klasse van dik in de dertig. Hij had het in Korea tot sergeant gebracht, toen hij op patrouille was verdwaald en, eenmaal teruggevonden, weer gedegradeerd tot soldaat. Een serviel mens dat je om niks verlinkte voor hogerop en zeer veel kon eten. -Cel zes, Diertens-, las hij met moeite. -Jezis, Diertens-. Hij zag bleek en rook zuur. Want wachtlokale ruiken zoetig maar de cellen erachter zuur. -Hoe kom je hier?- -Ja, hoe kom ik hier-. Zijn mond vertrok tot iets van een glimlach, maar zijn ogen draaiden rond. -Is dit je water-en-brood dag?-, vroeg ik ter opvulling. -Ja-. -Eerst maar luchten-.

De gestraften sloften in hun kistjes zonder veters naar buiten. De luchtplaats was omzoomd door betonnen palen die zo waren geplaatst dat je er net niet tussendoor kon. Ogenschijnlijk open.
Er werd gezorgd voor een voetbal.

4

De jongen ging voor het bureau staan en groette met zijn arm helemaal buitenom. De koppel hing los rond zijn heupen. Hij was die dag ontslagen uit het hospitaal, waar ze een gezwel aan zijn lever hadden gevonden.

Mocht gelijk afzwaaien.

'Mooi zo', zei de soldaat eerste klasse, 'dan mag je zelf de behandeling betalen zeker'.

'Ja', zei de jongen, op appèl vroeg ik altijd aan mijn buurman: geef me eens een stomp tegen mijn schouder? Want die deed zo'n pijn, of er glas in zat en nou kan het gezwel bij de minste beweging of druk knappen'.

Hij hoestte voorzichtig. Toch moest hij wachten tot maandag. Want voor afzwaaien moest je bij de batterijcommandant zijn, bij de administrateur, de foerier, de dokter en dan nog gebouw N.

Voor die gevallen was er een passantenkamer.

Of hij zijn spullen kon krijgen. Gebouw B, kamer drie, vierde bed rechts-boven was een minuut of tien gaans. Na een half uur was hij terug. Zijn bed en kast waren leeg. Alles lag in de rustkamer. De sleutel daarvan hing op het gesloten batterijbureau. Voor de reserve sleutel was hij naar mij verwezen.

In het wachtlokaal was een kamer waarin alle sleutels van het gehele kamp op een meters groot paneel hingen. De sleutel van die kamer zat in een verzegelde envelop in een bureaula.

-SLECHTS IN NOODGEVALLEN TE OPENEN-. Maar was dit wel een noodgeval? Dat zou pas achteraf blijken, als de kapitein-adjutant het rapport had beoordeeld.

Hij was een persoon met steekoojes en sponzige lippen. Zodat ik nattigheid voelde, ook al kende ik hem slechts uit de verte, bij de vlag, achter de reet van Greter.

De kolonel Greter was de sleutel op alle sloten. In mijn herinnering heeft hij geen gezicht, alleen een stem. Tijdens de mei-dagen '40 had hij nog gepleit voor een gevaarlijke opdracht. Ja, nee, voor de paar deserteurs die toen zijn terechtgesteld.

'De wacht moet afgelost', zei de soldaat eerste klasse tactisch en vertrok. Te zelfder tijd zag ik een scheurtje in een van de hoeken van de envelop. Kon ook gesleten zijn. De sleutel ging er net door. 'En laat hem tekenen voor zijn spullen!', riep ik de soldaat na die meeging met de sleutel, onderwijl een koud dienststrijkijzer tegen de nek van een andere houdend die de hele dag al een bloedneus had.

5

'Ha, nasi', zei de soldaat eerste klasse, het wachtlokaal betredend. Het corvée had het zojuist gebracht: een gamel nasi, een gamel griesmeelpap en een gamel koffie.

'Eerst de gestraften', zei ik, geërgerd door zijn graagte.

'Godkristis, die moeten nog buiten zijn!'

Corporaal van aflossing af, officier van piket op. Zoals je dat wel ziet in humoristische toneelstukken.

De piket was geen officier maar een adjutant die vlak voor zijn pensionering zat en zo min mogelijk moeilijkheden wilde. Wel had hij iets over zich waardoor je steeds naar zijn gulp moest kijken.

'Nog bijzonderheden?', vroeg hij geeuwend en ging op de punt van het bureau zitten.

'Geen bijzonderheden', zei ik en overhandigde hem het rondeformulier.

Hij schreef er twee verplichte rondes op en schoof me het papier toe, daarbij knipogend. Want twee rondes was weinig.

'Als er wat is hoor ik het wel. Rustige wacht'.

Stip af, soldaat één op.

'Zeg, die Diertens wil geen nasi. De slijmjurk wil enkel water en brood'.

'Ik ga wel even naar hem toe', zei ik.

'Wat hoor nou, wil je niet eten?'

'Jawel, maar uitsluitend brood. Iets anders komt me niet toe'.

'Ook geen pap?'

'Ook geen pap'.

'Kan jij je nog herinneren dat we Greter eens uit de sloot achter de munitiebunker hebben gehaald?'

Ik stond daar op hondenwacht en had net in een afvoerputje gescheten, toen ik geplons hoorde en: 'Wacht, wat doe je nu wacht, moet je me niet voor mijn donder schieten?' Van het talud afgedaald, was er aan de andere kant iemand die de heftig protesterende kolonel sussend op het droge trok en daarna tegen mij riep: 'Daar weten we morgen dus niets meer van, hè'.

'Nee', zei Diertens, 'dat kan ik me niet meer herinneren'.

'Nou, als je je nog bedenkt, dan bel je maar. Eten genoeg'.

6

'Man, er gaat niks boven Japanse wijven. Klein van tiet, maar voor de rest...'

Hij onderbrak zichzelf om een stukje snot uit zijn neus te trekken. Het was na tweeën. We schoten al op, maar de moeilijkste uren kwamen nog. Meligheid, slaap, wreveld, de wens je voeten in een teil ijskoud water te zetten.

De soldaat één was al geruime tijd aan het woord. Over Korea. Overdag bloedheet, 's nachts tien graden vorst. Kazematten in die verdomde taaie klei. Affuiten met vier punt-vijftigs op alle heuvels. 'Kelere wat konden die een vuur afgeven'. De angst 's nachts. -Wie sjel kil joe, jenk-, door de Noord-Koreaanse luidsprekers.

'Maar daar hadden we wel wat op: een bandje met geschreeuw van gemartelde krijgsgevangenen'.

'Ze kwamen altijd vlak voor zonsopgang. Met van die kleine trompetjes. Wachten, wachten met dubbele hartslag, en dan ineens met z'n allen tegelijk: de punt-vijftigs, de mortieren zowat op nul en alles wat paffen kon. De handgranaten van de Amerikaan, dat ware gore dingen. Er zat een opgedraaide veer in en schroot. De lichte lading was enkel om de schaal te laten barsten.

Kwamen ze in de linies dan was je de lul. Zo sneden zo je strot af. De Noord-Koreaan was een goede soldaat, maar wij hadden betere spullen.

De artjerie was altijd te laat. Voordat de coördinaten waren doorgegeven was het al voorbij. Slechte verbindingen. De hele dag laain tjeks. Maar dan kwam er weer een zootje van die klote tanks langs. Alle draden stuk. Nee, we moesten het zelf opknappen. Toen we gewend waren aan 's ochtends, kwamen ze ineens 's middags. Nou, dat scheelde weinig'.

En natuurlijk nog eens het verhaal van die patrouille. Dat hij daar niks aan had kunnen doen. Verdwaald, verrekend van de honger, had-ie ineens een reep chocolade in zijn jaszak gevoeld maar hem niet durven eten, vanwege de anderen.

'Dat verhaal ken ik', dacht ik, 'dat heb ik al eerder gehoord. Die knakker lult alles aan elkaar. Hij liegt. Of: liegen?'

Ondertussen was hij op verlof in Japan.

'Dalijk verder', zei ik, 'ronde. Kijk jij even achter?'

Ik stond net bij de planton toen hij naar buiten kwam rennen.

'Hij heeft zich godverdomme opgehangen', riep hij.

'Wie?', vroeg ik, maar ik wist het al.

'Diertens', hijgde hij, 'die vuile flikker'.

7

Er volgde een lang onderzoek onder leiding van een opper van de MP.

Met temende stem herhaalde hij en concludeerde en maakte feiten die er volgens mij niet waren, maar die ik toch ondertekende.

Ergens in een archief moet dat rapport nog liggen. Feitje op feitje ontlastend voor de levenden.

Niet lang daarna, ik was in mijn laatste weken, zag ik Postma in de kantine zitten.

'Verrek, Post, hoe kom jij hier?'

Hij had bijgetekend en was overgeplaatst. We haalden herinneringen op bij een pils of wat.

Over de weddenschap met Spijk en Kok. Wie er vier hoog uit het raam durfde te hangen. Eerst met twee handen aan de vensterbank en toen met één en toen met twee handen aan het tochtlatje en toen met één.

Over Baank die nooit op het goede moment 'Halt!' riep omdat hij stotterde. Wat hadden we gelachen.

'En Broks', begon ik.

'Die is dood', zei Postma.

Op bivak was er 's nachts een half-tracked per ongeluk over zijn tent gereden. Ze hadden het twee dagen later pas ontdekt. Eigenlijk bij toeval.

'Hij was toch nog half uit zijn tent gekropen', zei Postma.